

АБЕТКА ДЛЯ ДИРЕКТОРА

Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти

Державна служба якості освіти України

Абетка для директора. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти.

Київ – 2021

Бобровський М.В., Горбачов С.І., Заплотинська О.О., Ліннік О. О. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. – 2-ге видання, перероб. і доп. – Київ, Державна служба якості освіти, 2021 – 350 с.

Методичні рекомендації розроблені для допомоги закладу загальної середньої освіти у розбудові внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти. В даному виданні враховані зміни в освітньому законодавстві, що відбулися після ухвалення закону «Про повну загальну середню освіту» у 2020 році. Рекомендації ґрунтуються на запропонованих для інституційного аудиту вимогах та критеріях для оцінювання якості освітньої діяльності, управлінських процесів у закладі та охоплюють освітнє середовище, управлінські процеси, якість педагогічної діяльності, систему оцінювання навчальних досягнень учнів.

Рецензенти: Даниленко Л. І., професор кафедри парламентаризму та політичного менеджменту Національної академії державного управління при Президентові України, доктор педагогічних наук, професор, доктор наук габілітований.

Бобир В. Г., начальник відділу початкової освіти управління роботи із закладами загальної середньої та дошкільної освіти департаменту інституційного аудиту Державної служби якості освіти України.

Юридичні консультації авторам: Войцеховська І.М.

Адресується керівникам та заступникам керівників закладів загальної середньої освіти, співробітникам органів управління освітою, педагогічним працівникам, викладачам та студентам педагогічних спеціальностей закладів вищої освіти.

Дане видання підготовлене в межах ініціативи «Система забезпечення якості освіти», що впроваджується в межах проєкту «Супровід урядових реформ в Україні» (SURGe). «Супровід урядових реформ в Україні» (SURGe) є проєктом міжнародної технічної допомоги, що реалізується компанією Alinea International та фінансується Урядом Канади.

© Державна служба якості освіти України, 2021

© Бобровський М.В., Горбачов С.І., Заплотинська О.О., Ліннік О. О.

ПЕРЕДМОВА

Дорогі друзі!

Перед вами оновлена «Абетка для директора. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти», адресовані всім, хто прагне змінити освіту на краще.

Ми доповнили її новими матеріалами, розробленими з урахуванням Закону України «Про повну загальну середню освіту», міжнародного досвіду та кращих управлінських практик у школах, зокрема й тих, з якими ознайомилися під час інституційних аудитів.

Упевнений, що кожен директор школи, кожен педагог, батько і мама, кожен свідомий громадянин України хочуть бачити заклади освіти якісними.

Для Державної служби якості освіти України якісна школа — це те місце, де дитина почувається радісною і щасливою. Якісною школу, перш за все, роблять люди, а потім вже стіни й красиві парти. Цікаві уроки та вчителі, які дають можливість висловлювати власну думку, пояснюють, як застосувати знання у житті, комфортне освітнє середовище — такі прості речі допомагають школі бути якісною.

В Україні майже 15 000 тисяч шкіл. Допомогти зробити їх якісними можливо лише об'єднавши зусилля директорів і вчителів, місцевих громад, органів державної влади, батьків учнів і самих дітей.

Як забезпечити спільне розуміння якості освіти, ефективно налаштувати освітній та управлінський процеси? Як створити інформаційно-аналітичну основу для ухвалення управлінських рішень, спрямованих на постійне покращення результатів навчання? Відповідь на ці та інші питання шукаємо разом з вами.

До Абетки включені вимоги, критерії та індикатори, що розкривають сутність поняття «якість освітньої діяльності», поради щодо розбудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти, інструменти для проведення самооцінювання.

Кожен заклад освіти — унікальний, має власні традиції й особливості, і може обрати власну модель забезпечення якості освіти. Але в найголовнішому ми маємо бути єдиними — меті, цінностях, прагненнях.

Отже продовжуємо працювати для успіху кожної дитини та країни в цілому!

Щиро ваш,

Руслан Гурак, Голова Державної служби якості освіти України

| ГЛОСАРІЙ

Автономія — право суб'єкта освітньої діяльності на самоврядування, яке полягає в його самостійності, незалежності та відповідальності у прийнятті рішень щодо академічних (освітніх), організаційних, фінансових, кадрових та інших питань діяльності, що провадиться в порядку та межах, визначених законом.

Вимога — це норми, правила, яким хто-, що-небудь повинні підлягати.

Дитиноцентризм — це особистісно орієнтована модель навчання та виховання, що передбачає максимальне наближення навчання і виховання конкретної дитини до її сутності, здібностей і життєвих планів, забезпечення морально-психологічного комфорту, відмови від орієнтації освітнього процесу на середнього школяра.

Індикатор — показник, що відображає хід процесу або стан об'єкту спостереження, його якісні або кількісні характеристики у формі, зручній для сприйняття людиною.

Інформаційна система — організаційно-технічна система, в якій реалізується технологія обробки інформації з використанням технічних і програмних засобів.

Критерій — це підстава для оцінки, визначення або класифікації чогось; мірило.

Освітнє середовище закладу освіти — сукупність умов, що створюється в закладі освіти для навчання, виховання і розвитку здобувачів освіти і праці педагогічних працівників.

Освітні ресурси — засоби навчання, що використовуються або розробляються самостійно педагогічними працівниками на електронних, паперових та інших носіях.

Самооцінювання — процедура вивчення, оцінювання освітніх і управлінських процесів, що проводиться у закладі освіти з метою визначення ефективності функціонування внутрішньої системи та подальшого планування розвитку закладу.

ВСТУП

Головною метою освітньої діяльності закладу загальної середньої освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства. Досягнення цієї мети свідчатиме про якісну освіту в закладі.

Як цього досягти, якщо діяльність закладу освіти – багатокомпонентна і побудована на різних механізмах взаємодії? Очевидно, що вирішення проблеми має бути системним: таким, що враховує всі компоненти освітньої діяльності та їхній вплив на кінцевий результат.

Для цього насамперед з'ясуємо, як співвідносяться між собою поняття «якість освіти» та «якість освітньої діяльності».

Закон України «Про освіту» визначає якість освіти як «відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг», а якість освітньої діяльності – як «рівень організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу, що забезпечує здобуття особами якісної освіти та відповідає вимогам, встановленим законодавством та/або договором про надання освітніх послуг» (пункти 29, 30 частини 1 статті 1).

Отже, якість освіти (результатів навчання) розглядається у нерозривній єдності з якістю освітньої діяльності (організації освітнього процесу). Складники освітнього процесу – освітнє середовище, педагогічна діяльність, система оцінювання учнів, управлінська діяльність – безпосередньо впливають на якість результатів навчання учнів.

На якість освітньої діяльності, а отже, і на якість освіти, впливають також особливості закладу освіти: тип, умови діяльності, фінансування, місцезнаходження, контингент учнів тощо.

Для того, щоб забезпечити якість освіти та освітньої діяльності у школі, необхідно системно впливати на всі їхні компоненти і чинники, тобто розбудувати внутрішню систему забезпечення якості освіти, яка має ґрунтуватися на засадах академічної доброчесності.

При розбудові внутрішньої системи забезпечення якості необхідно спиратися на такі принципи:

- 1. Дитиноцентризм.** Головним суб'єктом, на якого спрямована освітня діяльність школи, є дитина.
- 2. Забезпечення рівного доступу до освіти.** Усі діти мають рівний доступ до освіти, незалежно від економічного статусу та матеріального забезпечення родини, рівня навчальних можливостей, фізичного та психічного розвитку, гендерних відмінностей тощо.
- 3. Автономія закладу освіти,** яка передбачає самостійність у виборі форм і методів навчання, визначенні стратегії та напрямів розвитку закладу освіти, розроблення власних освітніх програм, системи оцінювання тощо.
- 4. Цілісність системи управління якістю.** Усі компоненти діяльності закладу освіти взаємопов'язані — це створює взаємозалежність між ними. Наприклад, якість освіти залежить від оптимального добору педагогічних кадрів, мотивуючого освітнього середовища, використання освітніх технологій, спрямованих на оволодіння ключовими компетентностями, сприятливої для творчої роботи психологічної атмосфери. Зниження якості хоча б одного названого компонента знизить загалом якість освіти.
- 5. Постійне вдосконалення.** Розбудова внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти — це постійний процес, за допомогою якого відбувається вдосконалення освітньої діяльності, підтримується дієвість закладу, забезпечується відповідність змінам у освітній сфері, створюються нові можливості тощо.
- 6. Вплив зовнішніх чинників.** Система освітньої діяльності у закладі освіти не є закритою, на неї безпосередньо впливають зовнішні чинники — засновник, місцева громада, освітня політика держави.
- 7. Гнучкість і адаптивність.** Система освітньої діяльності змінюється під впливом сучасних тенденцій розвитку суспільства, зміни освітньої політики держави.

Методичні рекомендації розроблено для допомоги закладу освіти у розбудові внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти. Під час розроблення методичних рекомендацій використано досвід Республіки Чехія щодо розбудови систем внутрішнього та зовнішнього оцінювання, створення описової моделі якісної школи.

Рекомендації складаються із трьох розділів:

РОЗДІЛ 1 присвячено розгляду загальних алгоритмів побудови внутрішньої системи забезпечення якості, вивчення і оцінювання якості освітніх та управлінських процесів у закладі.

РОЗДІЛ 2 пропонує опис методів збору інформації та інструментів, які можна використовувати для вивчення освітніх та управлінських процесів у закладі.

РОЗДІЛ 3 надає опис критеріїв, за якими заклад може вивчати та оцінювати управлінські й освітні процеси. Надані у розділі рекомендації з вивчення та оцінювання діяльності закладу ґрунтуються на вимогах та критеріях для зовнішнього оцінювання якості освітньої діяльності закладу (інституційного аудиту). До опису кожного критерію додано перелік джерел, які допоможуть поглибити знання з теми.

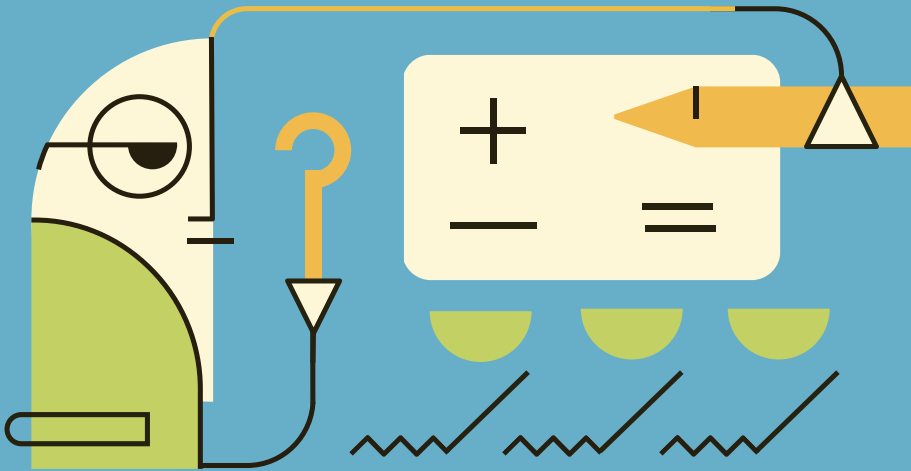
У **Додатках** надано критерії оцінювання освітніх і управлінських процесів, анкети для опитування педагогічних працівників, здобувачів освіти та їхніх батьків (інших їхніх законних представників, далі – батьків), зразки інструментів для вивчення освітньої діяльності та управлінських процесів (форма вивчення педагогічної діяльності, спостереження за освітнім середовищем, питання для самоаналізу). Також включено зразки анкет для учнів, вчителів та керівника школи, які Чеська шкільна інспекція використовує при вивченні клімату школи та рекомендує школам для самооцінювання. Для визначення стану і рівня функціонування системи освітнього процесу та визначення напрямів поліпшення якості пропонується «Модель якісної школи».

Сподіваємось, що внутрішня система забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти, яку з нашою допомогою розбудують заклади загальної середньої освіти, дозволить керівництву закладів постійно тримати руку на пульсі, забезпечувати постійне і неухильне вдосконалення якості освітньої діяльності та якості освіти, а отже, досягнути її головної мети.

Методичні рекомендації підготовлено в межах проєкту «Зовнішня система забезпечення якості освіти» за підтримки проєкту «Супровід урядових реформ в Україні» (SURGe), що реалізується компанією Alinea International та фінансується Урядом Канади.

РОЗДІЛ 1.

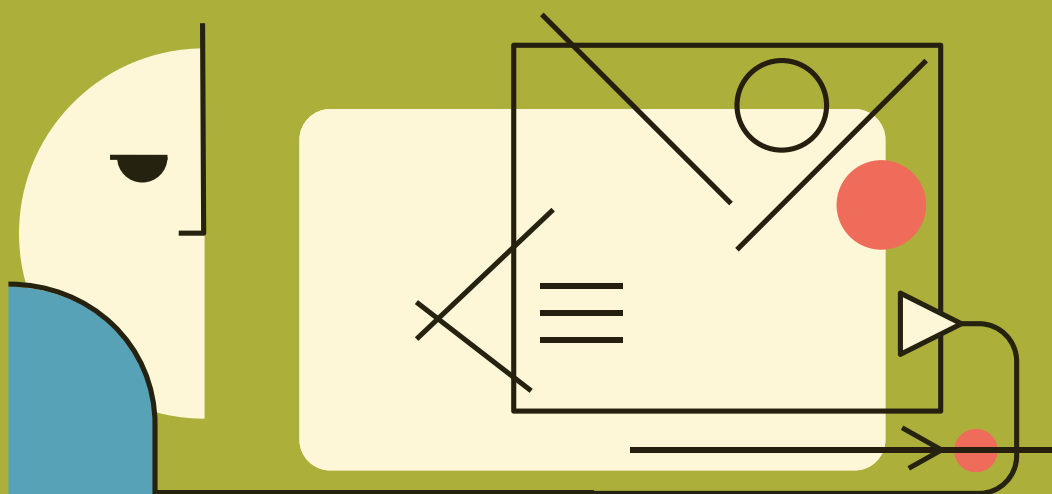
Внутрішня система

Етап 1. Проектування внутрішньої системи	3
Крок 1. Визначення цілей функціонування внутрішньої системи	3
Крок 2. Визначення необхідних ресурсів	4
Крок 3. Визначення компонентів та механізмів функціонування внутрішньої системи	6
Крок 4. Визначення критеріїв оцінювання функціонування системи	9
Крок 5. Прийняття управлінських рішень щодо функціонування внутрішньої системи	12
Етап 2. Самооцінювання освітніх та управлінських процесів	13
Крок 1. Збір інформації	15
Крок 2. Аналіз та узагальнення результатів самооцінювання	16
Крок 3. Визначення результатів функціонування системи	17
Етап 3. Звітування	19
Крок 1. Аналіз стану функціонування системи	19
Крок 2. Визначення шляхів удосконалення функціонування системи	21
Етап 4. Планування	22

РОЗДІЛ 2.

Методи збору інформації

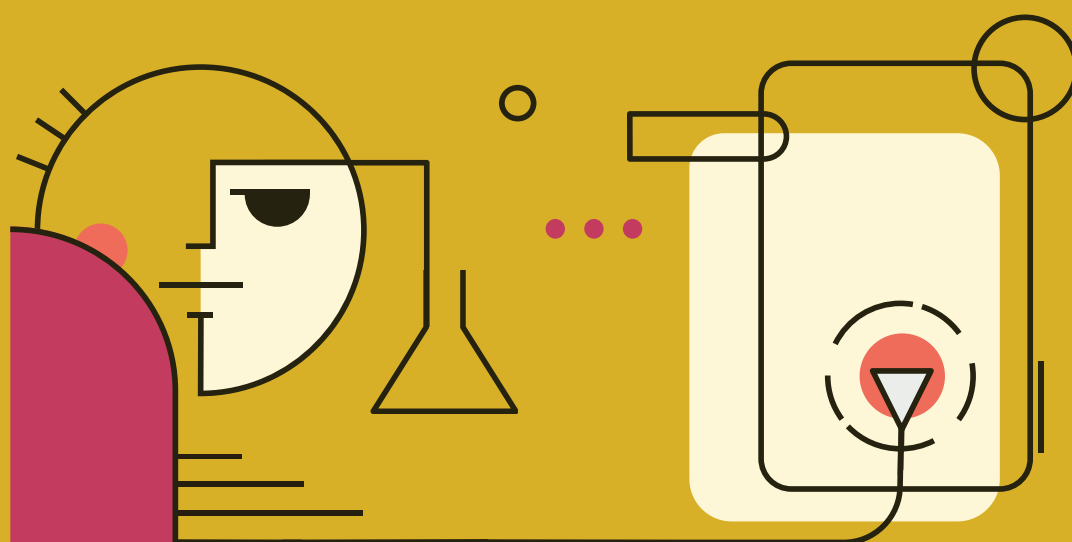
Вивчення документації	1
Опитування	2
Анкетування	2
Індивідуальне та групове інтерв'ю	4
Спостереження	6
Спостереження за освітнім середовищем	6
Спостереження за проведенням навчального заняття	7
Вивчення та аналіз учнівських робіт	16
Вивчення освітніх ресурсів, які розробляються/ використовуються вчителями	17
Приклад використання інструментів для отримання інформації	19

РОЗДІЛ 3.

Напрями самооцінювання якості освітньої діяльності

НАПРЯМ 1.

Освітнє середовище

Вимога/Правило 1.1

Забезпечення здорових, безпечних і комфортних умов навчання та праці 2

Вимога/Правило 1.2

Створення освітнього середовища, вільного від будь-яких форм насильства та дискримінації 27

Вимога/Правило 1.3

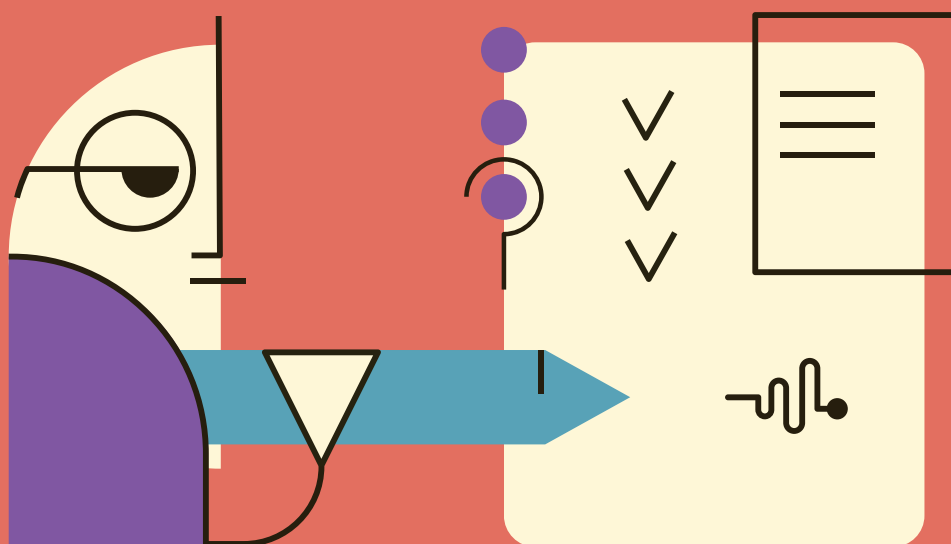
Формування інклюзивного, розвивального та мотивуючого до навчання освітнього простору 42

РОЗДІЛ 3.

Напрями самооцінювання якості освітньої діяльності

НАПРЯМ 2.

Система оцінювання

Вимога/Правило 2.1

Наявність системи оцінювання результатів навчання учнів, яка забезпечує справедливе, неупереджене, об'єктивне та добросовісне оцінювання 1

Вимога/Правило 2.2

Систематичне відстеження результатів навчання кожного учня та надання йому (за потреби) підтримки в освітньому процесі 14

Вимога/Правило 2.3

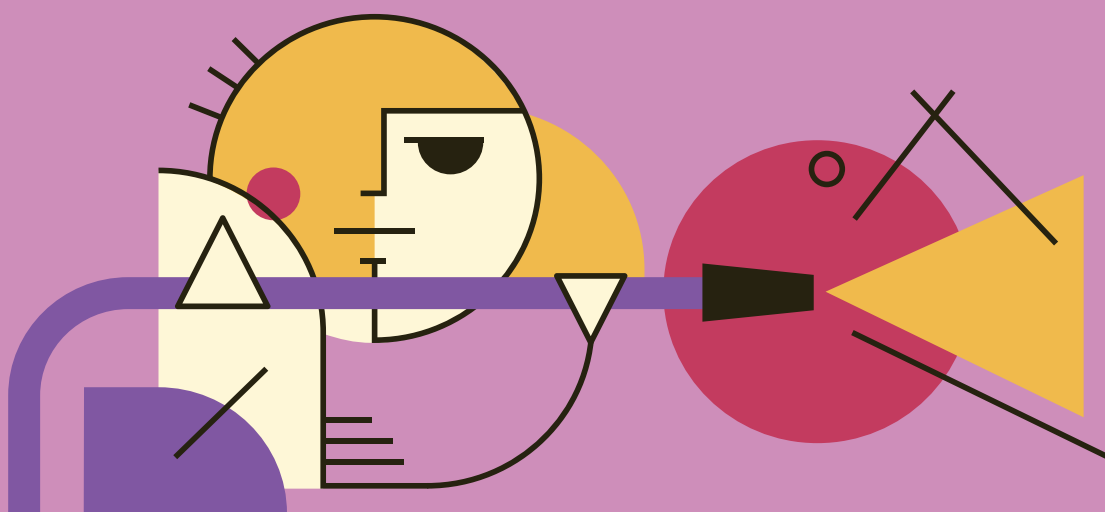
Спрямованість системи оцінювання на формування в учнів відповідальності за результати свого навчання, здатності до самооцінювання 27

РОЗДІЛ 3.

Напрями самооцінювання якості освітньої діяльності

НАПРЯМ 3.

Педагогічна діяльність

Вимога/Правило 3.1

Ефективність планування педагогічними працівниками своєї діяльності, використання сучасних освітніх підходів до організації освітнього процесу з метою формування ключових компетентностей учнів 1

Вимога/Правило 3.2

Постійне підвищення професійного рівня і педагогічної майстерності педагогічних працівників 22

Вимога/Правило 3.3

Налагодження співпраці з учнями, їх батьками, працівниками закладу освіти 28

Вимога/Правило 3.4

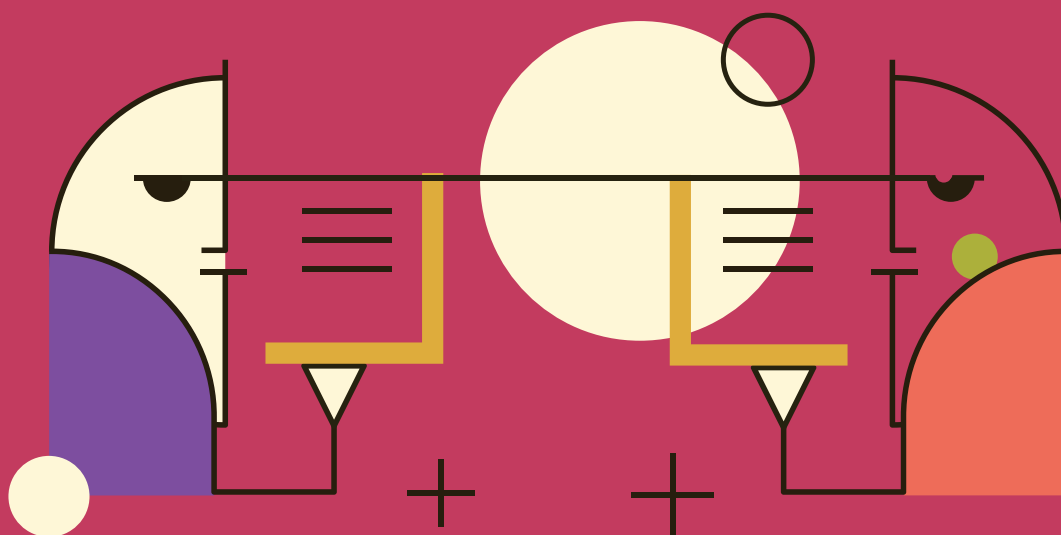
Організація педагогічної діяльності та навчання учнів на засадах академічної доброчесності 39

РОЗДІЛ 3.

Напрями самооцінювання якості освітньої діяльності

НАПРЯМ 4.

Управлінські процеси

Вимога/Правило 4.1

Наявність стратегії розвитку та системи планування діяльності закладу, моніторинг виконання поставлених цілей і завдань 1

Вимога/Правило 4.2

Формування відносин довіри, прозорості, дотримання етичних норм 20

Вимога/Правило 4.3

Ефективність кадрової політики та забезпечення можливостей для професійного розвитку педагогічних працівників 29

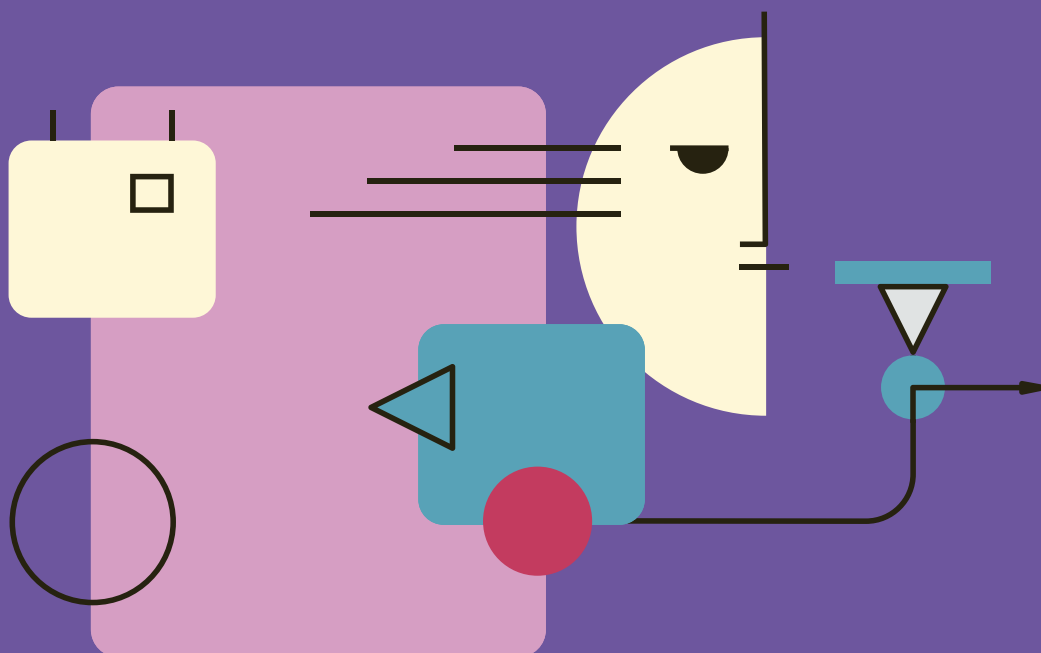
Вимога/Правило 4.4

Організація освітнього процесу на засадах людиноцентризму, прийняття управлінських рішень на основі конструктивної співпраці учасників освітнього процесу, взаємодії закладу освіти з місцевою громадою 44

Вимога/Правило 4.5

Формування та забезпечення реалізації політики академічної доброчесності 66

Додатки

Додаток 1

Правила, критерії та індикатори оцінювання освітньої діяльності закладу освіти 1

Додаток 2

Модель якісної школи 16

Додаток 3

Орієнтовний перелік запитань для самоаналізу 27

Додаток 4

Анкета для педагогічних працівників 33

Додаток 5

Анкета для учнів 44

Додаток 6

Анкета для батьків 56

Додаток 7

Форма спостереження за освітнім середовищем 62

Додаток 8

Форма вивчення педагогічної діяльності 68